

hiszik, ha számítógépük tud egyenes jobb oldali margót csinálni, akkor ők már könyvet tördelni is tudnak. Egynémely vékonypénzű kiadók kapva kapnak a »jó« ötleten, mellyel megspórolhatják a tördelőszerkesztőt – s az eredmény nem is marad el, hajmeresztően tördelt kiadványok formátlan formájával.” Majd néhány oldallal később ha nem is hibás, de igen csúnya sorkifuttatást láthatunk a páratlan oldalakon; persze *errare humanum est*.

Sőt! A könyvben megütött bátor hang, a kemény fogalmazás még akkor is szükséges, ha a szerző és a könyvkészítő hibázik olykor, hiszen napjainkban, amikor a világ a kulturális, majd két-három évtized múlva a környezeti és gazdasági összeomlás örvényébe hullik, mint a fuldokló utolsó kiáltását érdemes meghallanunk a régi, humanista műveltség érdekében eldübörgött szavakat.

THIMÁR ATTILA

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2005,*
95 oldal, 1000 Ft)

SZÁVAI GÉZA:

Torzmagyar

Szávai Géza 1950-ben született Székelyföldön. Kisebbségi magyar-ként irodalmi munkásságának és erőfeszítéseinek irányvonalát mind-

végig ez a két adat határozta meg, Nicolae Ceaușescu rémuralma idején ugyanis az irodalom küldetése nem merülhetett ki az erdélyi magyar kultúra védelmezésében, hanem jelentős társadalmi-politikai szerepet kellett vállalnia. E korban a fő cél az volt, hogy az értelmiségiek megmentsék az erőszakos asszimilációtól a romániai magyar kisebbséget. A kötetben olvashatunk az 1970-es években született cikkeiből, esszéiből, kritikáiból, de találhatunk a '90-es években, sőt 2004-ben írott szöveget is.

A kötet esszéi irodalmi alkotások elemzésén keresztül társadalmi, szociológiai problémákat tárgyalnak. Avagy, Szávai kifejezésével élve, „helyzetképet” nyújtanak. Ezt a helyzetképet a hozzájuk fűzött kommentárok, magyarázatok élénkítik, melyek az adott esszé keletkezési körülményeit, fogadtatását, esetleg a szerző idővel megváltozott véleményét tárják fel az olvasó előtt. Értelmezésüket Szávai tipografikus kiemelései – a jelentős szavak és kifejezések kurzív szedése – könnyítik.

Az esszék tükröt állítanak a világ elé, amelybe pillantva láthatjuk, hogy múltunk és történelmünk nemcsak a kisebbségi magyarságra hatott torzítóan, hanem az egész nemzetközösségre is. Ezért fontos rákérdezni, hogy „kultúránknak milyen az öntudata, múlt-, jelen- és jövőtudata? Tudatosan tudatában van-e múltbéli s a jelenen át a jövőbe ve-

zető helyzeteinek; jól működik-e a helyzetudata?”

Az esszékötetet egy gyöngyfüzérhez tudnám hasonlítani, amely az azonos színű gyöngyök egymás mellé történő felfűzésének köszönhetően – az egyes esszék is tartalmuk szerint fejezetekbe csoportosítva sorakoznak – színes, kerek egészet alkot. A *Senkiföldje: próza és a Líra, köznyelv, történelem* című fejezetekbe való besorolás kritériuma az adott esszé tárgyát képező irodalmi alkotás műformája, műneme.

Az egyik legérdekesebb talán a *Kötéblák és kritikák* című fejezet, melyben a huszonhárom éves Szávai és az elismert erdélyi író, Sütő András közti vitának lehetünk tanúi. A vitát kommentárokkal és egy levélváltással – amely Sütő és A Hét című lap szerkesztője között folyt – megtűzdelve olvashatjuk. A bevezetőből fény derül a vitát elindító kritika keletkezési körülményeire is: a fiatal Szávai a hathónapos katonaiskolában a központi pártlap mögé bújva rejtette el a tisztek elől éppen készülő kritikáit, könyvrecenzióit. Így készült Veress Dániel történelmi drámáinak (*Báthory, Wesselényi, Véres farsang*) kritikája is, melyben az esztétikumot és az irodalmi igényességet követeli, míg Sütő heves válasza a következők hangúlyozza: „a mai kisebbek a

holnapi zseni fáklyája számára tartják ébren a tüzeket”.

Szávai külön fejezetet szánt a romániai magyar kisebbség két világháború közti léthelyzete, illetve az ezután kibontakozó politikai aktivitás feltérképezésnek és elemzésének, feltárva a különféle érdekcsoportokat, a kisebbségpolitika hibáit. Mindenközben alaposan körüljárja a transzilvanizmus fogalmát. Rövidebb részek tárgyalják a „Soros-segély” felhasználása ügyében tett javaslatait, valamint az anyaország határain

kívül született gyermekek esélyeit, lehetőségeit, hogy a magyar kultúrához hozzájussanak.

Minden egyes esszé magában foglal egy üzenetet, melyet nevezhetnénk a kritikus *ars poeticá*-jának is: „tudathasadásos” világunkban szükséges a tényfeltárás és a helyzetelemzés, vagyis *szükség van kritikára*, ugyanis önmagunkról és történelmünkéről való tudásunknak meg kell haladnia a metaforák világát, amely az úgynevezett „tétova identitástudator” szüli. Ezt a nemes feladatot vállalja Szávai, időt és energiát nem kímélve, amit 1975-ös konok vállalkozása is bizonyít, melynek során célul tűzte ki, hogy az abban az évben megjelenő összes romániai magyar kötetéről kritikát ír.

Szávai a *Törzsmagyarban* a minőséget és a józanságot képviseli. Elol-

vasása során sok új „gondolatlátványval” gazdagodhatunk.

FAZEKAS IBOLYA

(Pont Kiadó, Budapest, 2004,
384 oldal, 2740 Ft)

LÁSZLÓFFY ALADÁR:

Gyarló és kalapács

Egyszer azt hallottam valahol, hogy a lelkiismeret létezése nem azzal bizonyítható, hogy rögtön belénk hasít a keserű felismerés, ha valakivel rosszat teszünk, sőt éppen ellenkezőleg működik az igazolás! Azért olyan biztos a dolog, mert soha nincs kétségünk afelől, hogy éppen megbántottak-e minket. Vajon megtiszteltetés-e ekkora fonákság birtokosának lennünk? Erre a rébuszra a választ mindenkinek magának kell felkutatnia, de az biztos, hogy amennyiben a minket ért támadást könnyedén felismerjük, valami sumákságnak kell rejtőznie abban, hogy könnyedén átlépünk igazságérzetünk acélos, kívülről mégis rozsdaszínben játszó korlátján, amikor más személyes terébe hatolunk.

Ehhez hasonló furcsaságokról szól Lászlóffy Aladár kilencven tárcából álló, vaskosra sikerült új könyve. Könyv? Külsőre inkább valamilyen hivatalos dokumentumhoz hasonlít a 340 oldalra rúgó kötet, középen a

címmel: *Gyarló és kalapács*. A Gyarnak rendje és módja szerint vörössel szedve, ahogy az egy valamire való sarlóhoz illik, de aki örömmel figyel fel a szójátékra és a tipográfiai tréfákra, s már tenyerét kezdené dörzsölni, hogy: „Na, most aztán jól odamondunk!”, bizony csalódottan fog felállni, mert ennél azért lényegesen mélyebb dolgokról van szó a különálló, egymástól független, egy tekintetben azonban mégis szorosan összetartozó tárcák esetében.

Mert nem könnyű embernek lenni, hát még emberiségnek. Így hát fontos, hogy ügyeljünk iskolázott jómodorunkra, miközben mosolyogva szemléljük a világ (micso-da nagy szó!) szociális, makro- vagy mikrokozmosz szempontról kisebb és még kisebb, látszólag tovább már nem osztható darabokra bomlását, hullását, rothadását, hiszen soha senki nem tehet semmiről, vagy ha valaki mégis, az biztosan nem én vagyok, hanem...

Lászlóffy Aladár nem bírói székbe ülve mond ítéletet, hanem gondolkodik mindarról, amit az gyén vagy a társadalom valamiért álszent tekintettel, de mindenáron rosszul csinál, akár otthon, akár a világtörténelemben, még ha időnként más jelmezekbe, más jelszavak mögé bújva is, de folyton ugyanúgy, s szemérmetlen igyekezettel törekedve arra, hogy mindenki elhiggye, hogy ez most más, ez nem is az, aminek látszik.